

EUSKEREAREN EDESTIA

*Euskerazaleen 2013'ko
Euskal Astearen Itzaldia*

A ita Santi Onaindiagaz lagun lez eta bere aolkularitzagaz gizarteko ikasketetan buru belarri sartuta nengoela, antziñatik ibili nintzan keskatuta ulertu ezinik, gure Agirretar Jose Antonio-ren jaurkintzazko kideak kristau sutsu lez, Aita Santuaren etxera joanda, zergaitik onek zarratu eutsoezan Aitaren Etxe Nagusiko ateak, errepublika edo legearen alde kokatu ziralako, *okerreko bidean kokatuta zoiezelakoan*, esanda.

Ulertu eziñezkoa zan nirentzat, neure sendi, auzo, lurralde ta Euskalerrri osoaren sinismena ikusita, danoren Aita Ona ta Aita Santua zanak, Euskalerrriko ordezkari edo seme zintzoenak ziranai ateak zarratzea.

Arik eta aundizale batzuk ibili ziran *katolikotasunezko aberrikerietaren* zentzuzko jakintasunean sartu arte, ortik aurrera ondo ulertu nebalako, norkeriz asmatu eben katoliko *aberkeri orreik*, Jainkoak bizitzarako bereztu eban Izadi au, daukazan zentzu aundiko ta *alda ezin diran legezko* edertasunaren aurkakoak zirala.

Or susmatu neban, Euskalerrriak zeozer edo kez karen bat eukala bere izaeran, euren asmoak nekarazi edo aspergarritzeko.

Urretik begituta be eneban uste, Euskalerrriak bere zentzuzko izaeran ta barnean baituta euki eban askatasunezko demokraziaren izatasunagaitik izango zenik, eta zergaiti orregaz arduratu nintzan buru belarri.

Oarrez eta entseguka, lojikazko azterkuntz onetan sartuta⁽¹⁾, urte batzuk badira, jakin nebala zelán, 325eko urtetik ona Nizean, Jainkoaren izenean erabagitu zala Erromatar kaisartza ori, eta edesti guztitik iraingarri⁽²⁾, zelango odol jariozko kalteak ekarri euskuzan, guda indarrez *katoliko menperatzaill batzangoaren* asmo orreik ezarri naian.

Zergaitik ?:

Jainkoa Berak, izadi oneri bereztu eutsoezan legeakaz, eta bereiztasunezko askatasunez sortarazi eban gizadiai, eragilletasunaren arduradunezko almenagaz izateko irasi euskulako. Ludi onek daukazan berezko legeakaz, esaten dauan lez.

Eta gizarte orreik, berezko ta bereiztasunezko aztura bidean nortasundutako erriak jaio baziran, guztiz aurkakoak dira norkeriz irasi diran katoliko batzangotasunaren zentzuzko asmo orreikaz.

(1) Oarrez eta entseguka, lojikazko azterkuntz onetan sartuta = *apropósito y empíricamente, innesmo en esta investigación lógica.*

(2) Iraingarri = *muy ofensivo.*

Mundu onetan orregaitik gaur, guda-
ren arau bidez aleman, italiar, espai-
niar, frantzez eta abarrezko gogoetan
laterritutako European, gaiñean dau-
kaguzan kaisartzazko arrano aun-
di orrein eraso zital gogorrari aurka
egiteko, berezko errigizarte lez alegiñ
aundiak egin bear doguz, Jaungoi-
kuak ipinitako Legeakaz bizirik iraun
gura ba dogu.

Zer egin ?:

Alde batetik: gure Euskalerriko bizia-
ren aurka dagozan alegiñak gelditzeko,
zentzun aundiko egiak edo ta edestia-
ren ziurrezko barri ugariak bear doguz.

Bigarren: *erromatar katoliko merkan-
til kaisar menperatzaille* arrano aundi
orrek guzurragaz ainbesteko gerizpe
aundia egiten dauan lez, eskubidearen
argibide guztiak biztuta bear doguz
zalantza barik, eta artean gure Eus-
kerazale eta Euskerazaintzaren al-
karteak daukiezan aldizkariak beste
askoren artean bear dira, Euskalerria,
abertzaletasunezko sugar eta zuurta-
sunezko argi barik geratu ez daiten.

Irugarren: Gure euskerazko gorpu-
tza gaztelanizatu ez daiten egin, gaur
*gure arteko alperkerigaitik igarri
barik egiten gagozena*, euskal sena-
ri laguntzeko, euskereagaz arduratu
ta zaiñ egon, gure aurreko jakitunak
egin eban lez: erriko jakitunen batzar
edo bazkun antzera irasi ebazan *Eus-
kerazaleak, Kardaberaz* edo ta euren
ondorengo jaio zan Euskerazaintzaz-
ko talde lakoak bear doguzelako, ar-
dura orreik Euskalerrri osoarenak izan
da, Euskaltzaindiak bera bakarrik
ezin dabezelako eroan.

Danak elburu bakar ta batera baiña,
buruan kiriotzaren⁽¹⁾ amaierak, euren
bat egiteko alkartasunean egiten da-
ben antzera.

(1) *Buruko Kiriotza = conexión sináptica del sistema nervioso en la cabeza y cuerpo.*

Gaur zoritxarrez, Gaztelera eta Frantzez izkuntzak gureak be ba
dirala entzuten dogu, eta ez da olan iñundik iñora begituta be.

Adibidez:

Gaztelera, orduko Burgos ta Kantabria bitarteko euskaldunen ar-
tean, eta erromatarrak ekarri eben menperatzaillezko latiñakin,
guda mende bidez euren artean aituteko sortu zan latin kumezko
mintzadar bat baño besterik ez da, gure euskal iparraldeko Gas-
koi, Asturiasen bable, Nafar egoaldean ta Aragoi ipar bitartean
nafar-aragonesa edo gaurko katalan izkuntzak sortu ziran, Afri-
ka, Asia eta Europa osoan ainbat latinkume sortu ziran antzera.

Latiñ kume orreik ez ziran izkuntzak, euren arteko arazoetatik
urteteko, mendeko indarrean beartuta sortu ziran zentzunbako
mintzadar batzuk baño besterik ez, ta orregaitik ez dira jende-
kuntzazko izkuntzak.

Beste gauza bat da, Erromatar katoliko menperatzaille onek, be-
rezko erriak katolikotasunean batzeko eta berezko erriaren izkun-
tzak ezereztuteko, 2.000 urtetan latiñagaz berezko mintzoeraren
aurka ibili dabezana debekatuzko leentasunak, euskerea ta berezko
izkuntzak ezereztu egiezen.

Izkuntza, leiñu edo erri batek bere oiturazko azkuntza bidean
ulermenezko, sortzen dauan tresneria da, eta ez edozelakua, eu-
ren senezko tresneri biurtzen dalako.

Euskerazko azturan, gure bizitzazko *euskaldun ama* izendatu
gendun, eta beren izena artuta, *euskal nortasunezkoak* biur-
tu euskun. Eta orreik dira jendekuntzazko erri ta izkuntzak
izatea⁽²⁾.

Euskerea, euskal nortasuna da ba, gure sen ta sendiaren arduradu-
nezko ardatza biurtu dalako, eta jakituriz ta bakezko ulermenean
betetan badoguz gure azturazko eragilletasunak, urbillago eukiko
doguz beste erriak, Jaungoikuari begira gurea lez, bizitza oneri
ulermeneko erantzun eder bat emonekuak diralako, eta norta-
sundutakoak alkartuta ulermendu gaitezen, *gai izadi* onek bear
dauan eragilletasunezko arduragaz.

Ez dira edozer gauza nortasundutako izaera orreik, ez.

Gure euskal arbasoak euren azturazko ikasketetan, gauza guztia-
ren izenpetasunak izaerazko bidean oituraz, askatasunaren de-
mokrasiar zentzuan lur ta Jainkoari begira egokitu ba ebezan,
gure barnean baituta gero, ez dira errez zentzu aundiko irarketa
orreik gain marratu edo aienatu egingo, eta beti gogoratuko do-
guz begirameneko lots aundiz *legezarrak* lez, gure eginkizunak
euren zentzuzko izatazunean barneratuta, daukagun baitak alan
bideratzen dabezelako.

(2) *Jendekuntzazko izkuntzak = idiomas culturales, o, creados a través del propio conocimiento de esta naturaleza vital.*

Or, agerzen gara *egizkoak*, Oreja'tar Martzeliñok esaten dauan lez: *Euskaldunak edo ta ETA'koak egia esaten dabelako beti.*

Orregaitik dira nortasunezkoak Jendekuntzazko izkuntzak, gure Euskalerrian gaur arteko azturan eta arbasoen mintzazko senetik eginekoak, beti lez on zentzuzko oituran gogoratzen doguzanean, irudimenduta agertzen doguzelako gure gogora ikasitakoak, euren zentzun ta ekanduzko izatasun ederrenean.

Guzti ori eukiko ete dabe, guda indarrez ta menperatusnezko ekintzan sortutako latin kumezko mintzadar orreik ?.

Jainkoaren Legean gauza orreik lortzeko, mundu onen gizadia berezko nortasunaren zentzuan ulermenduta lortu bear dauz, dannon arteko ulermenak parean ezarri ondoren ta eurak aurkeztuta dagozanean bardinduz, egin bear doguzenak, erabagi onaren erantzunak edo Jainkoaren legezko arrazoi inguruakoak izan dai tezen alegindu bear garalako.

Beste gauza bat da, norberen sasi ulermenak beste buruetan sartu gurea, or ez dalako agertzen, ez Jainko Legerik ez ezer, norkerizko alegiñetatik kanpo.

Orain goazan jakitera, zelango lurraldeetan egin zan gure euskerea, eta berak euken zabaltasunetik, zergaitik murriztu ziran euskerearen eragipeneko zabaltasun orreik, gaur gagozan zazpi lurralde onetan kokatuta geratu arte.

Neandertal Omosapiens.

K.a. orain 500.000 urte inguru, Europari, beren lurraldetara sartu ziran lenengo gizarteak egin eutsoen, Neandertalak bakarrik geratuta, *Wurm* deritxon azkeneko izotzaldi ostetik.

Neandertalak, orain 100.000-50.000 urte bizi ziran.

Oso luzea izan zan aroaldi au, eta bitartean ainbat motako giza seme sortu ta galdu ziran, orain 30.000 urte Omo Sapiens agertu arte.

Omosapiensen zabalkuntza.

Omosapienseko giza, 15.000-10.000 gorengo Paleolitikoaren asken⁽¹⁾ denborak edo Arri Aroko aldiak zirenak, izotzaren urtzean, Afrikatik urtenda, Asia ta Europara zabaltzen asi zan euskerazko edo euren leen izkuntz, eta oiñarrizko oitura bardin bategaz, Atlant Itsasotik Ekialdeko India-raiño.

Mesolitiko aldia: Paleolitiko ta Neolitikoaren aldi artekoa da eta Europaren edesti aurreko aroa, orain K.a. 10.000 urte ingururarte.

Aldi onetan esaten dau On Mielek, Euskaldunak artu ebela gaur daukan giza itxura⁽²⁾, edo Kromañoien itxuratik gaurko itxurara aldatu zala, Paleolitiko Neolitiko bitartean edo mesolitiko aldi onetan.

Europa aldi orreitan, ainbat epeldu zan eta Omo Sapiens giza, eizan egitez gain, zitu, bii, ale edo fruituak baten asi zan.

Omosapiens aldi oneitan, arrapari uts izatetik, ekoizle, egille edo sortzaille izatera aldatu zan, eta orren ondorioz bizi leku tinko edo iraunkorretan asi ziran bizitzen, len iriak sortuta.

Beste trebetasunezko aurrerapen aundiak be asi ziran artzen, eta batez be arria lantzeko erabide aipagarrienak.

K.a. orain 9.000 urte asi zan Neolitiko aldia Ekialde Urbillean, ta European 6.000 urte inguru, Ekialdekoak, denbora giro beroagoa eukiteagaitik, 3.000 urte aurreratuta aurkeztu ziralako.

(1) Gorengo Paleolitikoaren asken denborak, edo arriaro'ko aldiak zirenak, onantza asita.
(2) Euskaldunai, Euskal izkuntza eta bizi zan inguruakegin eutsolako gaur daukagun itxurarekin

Kromañon giza onek, jakin eban otzari aurre egiten eta bera agertu zanean aurreko Neandertalak euren artean ezereztu egin ziran, eta sortu zan giza mota au izan zan Asia ta Europatik zabaldu zana gaur arte, bere leen Euskerazko izkuntz azturana.

Gaur, jakintsuen esanetatik dakigu Omosapiens edo kromañoi denboran, euren arteko ulermenean egokitzeko, sorkuntzazko asieratik jakintzazko azturana oituratzeko euki eben izkuntza, **len ereduko euskerea zala** Afrikan, eta Atlant Itsasotik Indiaraiño.

Alan dala esan leike: jakintsuen ikerkuntza bidetik, dagozan izkuntz guztien sorkuntza ta senitasunak jakinda zein direzan, **euskerea**, asikoen sorkuntza baiño askoz aurreragoakoa izanda, galdu egiten jakielako, eta orregaitik, beste izkuntzetan bere oiñarrizko itzak euki bear, **euskerea** Omosapiensen leen ozenezko itz edo abotsetik datorrena dalako.

Nungo lurraldeetan nortasundu ote zan Euskerea ?.

Atlant itsasotik, Alemaniako lurraldearen erdiraiño, eta Eskoziatik erdi ugarte onen Ispalis´eraíño⁽¹⁾.

Zer gertatu ote zan baiña Ekialdetik, gizartearen zoriontasunak mingostasunezkoak biurtu zitezen ?.

Ekialdeko giza eguraldi epelagoagaitik, 3.000 urte aurreratu zala, eta Eneolitiko edo arri alditik tupiki eta burdiñaren bitarteko aldietan⁽²⁾ norkeriaren menperatzailletasunezko alegiñetan batzuegandik asita, bakezko irudimena apurtu egin zala odoljariozko irudiagaitik aldatuta.

Eta Jainkoari ta bereztasundutako Izadi onen lege bidean azturaren zeregiñetakaz lortu ebezan nortasunaren jendekuntzazko izkuntzak, lokaztu egin ebezala, norkeriaren bidetik bereztasunezko erritartasuna,

ainbat nortasungabeko zatitan bananduta, ondorioz izkuntzarekin sortu zan bezela, eta gero Europan sortuko zan antzera.

Baten bateri, irudimenduko jako zer ote esangura izaten da, Babeleko-Dorrea aipatzen danean ?.

Zelan asiko ote zan murrizten euskerearen izkuntzazko jabetza gaurko lurraldeetan geratu arte ?.

Paleolitiko-Neolitiko aldiko urteen ostetik, euren leiñuzko batzarrekin askatasunezko demokrazi ederrenean ezarrita, Europaren ekialdeko trebeenak asi ziran nortasun eta norkeriaren zalantzazko ekintza bidetik euren salerosketakaz. Edesti osoan nor geiagoren gogortasunezko leian amaierarik ez dauena euki, gaur gagozan maltzur eta guzurrezko egokitasun txarrean agertu arte.

Edestiko denbora guzti onetan gaur arte, ezin besteko giza egipidearen bidetik, amaibako lege ta erabagi artu dira, baiña

(1) Ispalis = Sevilla. (2) Tupiki = edad de bronce y posterior hierro.

beti *norkeriagaitik gainheratuta*. Ez ote zan elduko, konturatu gaitezen *ordua* ?.

K.a. 2800 urte ingurutik asita, Lurrarteko Itsaso onen bazterretan Grezitarrak euren Uriak irasiz gain, beste lurralde batzuetan be irasten ebazan saleroketarako Uriak, erdi ugarte onen itsas bazterretara be elduta euren ekoizte edo mozkiñakaz.

K.a. 2000 urte ariñago, Keltiarrak ekialdeko arazoetatik aldenduta agertu ziran Alemaniako lurraldeetan.

K.a. 1800-1600 urte artean, Eskozia⁽¹⁾ eta Britaniako Ugarteetara eginda euren leenengo erri alda.

K.a. 1200-800 urte artean, Galia edo Frantziaren Britaniako lurraldeetara, Frankoak Loira ibaiaren goialdean kokatuta.

K.a. 1100eko urtetik onantza, Etruskoak be bardin, Italiako Arno ta Tiber ibaiaren bitartean kokatuta asi ziran euren salerosketetan.

K.a. 1000 urte inguru eta Arabia Saudiko lurraldetatik mauritarrak asi ziran antolatzen eta zabaldua gero 711 garren urtean erdi Ugarte onera etorri ziran eta bertan be, eurak egin ebezan menperatzailletasunezko ekintzakaz euskerearen lurraldea be murriztu eben.

Eta K.a. 900-500 urte artean, Allstatt deitzen jakon burdiñezko asierari eta Alemaniaren Egoaldean Renaniako lurraldetan kokatuta egon ziranean, Keltiar jendekuntza⁽²⁾ Europaren Sarkaldetik zabaltzeko gertatzen asi zan.

K.a. 814 Fenizioak Siritatik zabalduz, eta Afrikan Kartago sortu ebenetik⁽³⁾, Ispalis, Betika edo Kadizeko itsas bazterreara be etorri ziran, bertan euskal Tarteso ta Turdetanoak egon zirala.

K.a. 753ko urtean Etruskoak Erroma kuadrataren gudalozteak irasi ebezan, eurak euki zituzen saleroketarako uriak babestuteko, gero danok dakiguna egin ebezanak eginda, aurrean agertzen ziran dan guztiak iruntzi gurean, Afrika, Asia eta Europaren lurraldeetako erri ta izkuntzak lokaztu ebazanak.

K.a.VIIIn mendeen artean, Tene deritxon goi maillako Keltiar jendekuntza egin eban zabalkuntzagaz, Europako lurralde guztietara eldu zan.

K.o.325eko urtean Nizeako Eleiz Batzar Nagusia egin zan, munduko erri guztien batzangotasuna lortu gure ebena, latiñezko izkuntzarekin euren naierara bideratzeko.

K.o. 711ko urtean mauritarren sarraldia erdi ugarte onen ego murretetik Europara.

K.o. 1035eko urtean Nafarroako IIIIn Santxo Aundiak, beren eskuetan euki zituzen lurraldeak, etan euki ebazan iru semeen artean banandu ebezanen ondorioz, Euskalerra, gaur gagozan lurralde txikerretan geratu gintzazan.

Ondoren, katoliko ta antzeko erlijio faziztaren eritzikoak, Europa, Asia eta Afrikako lurralde geienak morroipetu ebazan euren sasi jainkotasunezko eritziekaz, eta eritzi orreik lortzeko, bizitzeko bear doguzan guzta guztiak euren kotrolpean batu ebazan, gudalozte ta merkantilerkiaren laguntzarekin.

Baiña, morroipekotasunaren aldeko fazizta orreik ekintza orrekin, dana eurena dala uste dabelako, or gure artean gaurko lapurkeri ta diru zalekeriak.

Ikusten dogun lez, Euskal edo ta beste berezko erriak, berezkotasunaren oituran ulermendutako nortasunak, lortu eben askatasunezko demokragiagaitik baituta, sekula ez ziran inor menperatzera joan, eta mapa onetan ikusten dogu, zelako kalteak egin dabezan, Jaungoikuak ipinitako legeakaz nortasundu ziranai, menperatzailletasunezko alegiñetan asi ziranak.

Gaurko mundu onek agintaritzazko arloan norkeri bidez, goitik berañoko menperatzailletasunaren ekintzan, ain ugari daukazenak.

Atutxa'tar Paul

Zornotzan 2013ko Azaroaren 9an

(1) Emen Euskal-Piktoak egon ziran, eta badagoz euren aztarnak arrietan idatzita. (2) Keltiar jendekuntza = civiliación celta. (3) Afrikako Kartago = gaur Tunez dana.